



הלכות חלה

שיעור

קפידה שלא
יערב העיסות

תוכן הענינים

מקפידים שלא יתערבו העיסות

1.....הסוגיא

1.....ירושלמי חלה פרק ד הלכה א

3.....הראשונים

3.....הרמב"ם הלכות בכורים פרק ז' הלכות א – ב

4.....הפוסקים

4.....שולחן ערוך יורה דעה סימן שכ"ו סעיף א'

מקפידים שלא יתערבו העיסות

הסוגיא

ירושלמי חלה פרק ד הלכה א

מתני' שתי נשים שעשו שני קבין, ונגעו זה בזה, אפילו הן ממין אחד פטורין. ובזמן שהן של אשה אחת, מין במינו חייב, ושלא במינו פטור. וכו': **גמ'** שתי נשים שעשו שני כו': א"ר יוחנן סתם אשה אחת אינה מקפדת, שתיים מקפידות הן. אשה אחת שהיא מקפדת, עשו אותה כשתי נשים. שתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותם כאשה אחת. אם אינה מקפדת למה היא עושה אותה בשני מקומות. אמר ר' יונה בשאין לה מקום ללוש. מילתי דרבי יונה אמר, היה לה מקום היכן ללוש, והיא עושה אותן בשני מקומות, מקפדת היא. נקי וקיבר מקפדת היא.

אמר רבי לעזר, שתי דיעות עשו אותן כשתי נשים (שתי דיעות עשו אותן כשתי נשים. כלומר נשים דתנינן לאו דוקא אלא ה"ה נשים והם שתי דיעות שידוע הוא שדיעות מחולקות להם אין מצטרפין וכדפרישית במתני' ומשום דר' יוחנן לא פירש לזה בהדיא להכי מפרש לה ר' אלעזר: (פני משה)). **שמואל בר אבא בעי אפילו רוצות.** (שמואל בר אבא בעי אפי' רוצות. כלומר הא דתנינן דכשתי נשים שמקפידות הן אינן מצטרפות אי נימא אפי' רוצות הן עכשיו שיתערבו העיסות ביחד לא מהני משום דבתחלת עשייתן מסתמא היו מקפידות או דילמא מכיון שהן רוצות עכשיו שיתערבו מהני ומצטרפות הן ולא איפשיטא: (פני משה)).

יש דברים שהן חיבור בחלה ואינן חיבור בטבול יום. חיבור בטבול יום, ואינן חיבור בחלה. חיבור בחלה, דתנינן, ובזמן שהן של אשה אחת, מין במינו חייב, ושלא במינו פטור. ואין (חייבין) [חיבור] בטבול יום, דתנינן תמן, המכניס חלות על מנת להפריש, ונשכו, בית שמאי אומרים חיבור, בטבול יום. ובית הלל אומרים, אינן חיבור בטבול יום. (אינן חיבור בחלה וחיבור בטבול יום) דתנינן תמן, בשר הקודש שקרם עליו הקופה. הא שאר כל הקופה חיבור, ואין סופו לחתכו? ואינן חייבים בחלה, דא"ר יוחנן העושה עיסה על מנת לחלקה בצק פטורה מן החלה:

נמצא שלפי מה שפירש רבי יוחנן הדין של משנה זו, שאם יש קפידא, אין מצטרפים העיסות ואם אין קפידא מצטרפים. וצריך ביאור מה כוונת קפידא זו, אם הכוונה קפידא שלא יגעו, או קפידא שיחלקו אחר שיגעו. אם הכוונה קפידא שלא יגעו, יותר מובן הסתמא ששתי נשים מן הסתם מקפידים שלא יגעו עיסתם, אבל אשה אחת אין מפקדת. אבל אם הכוונה קפידא להפריד, לכאורה איך אומרים שיש סתם דעת אשה אחת שאינה מקפדת להפריד. ואף לפי מה שפירש הירושלמי שמדובר שאין לה מקום לעשות שתי עיסה אחת, ולכן היתה מוכרחת לעשותה שתי עיסות, עדיין איך אומרים מן הסתם אין קפידא לאשה אחת שיהיה שתי גלוסקאות. אולי אף שכולם שלה, היא רוצה שתי גלוסקאות, ואף אם היה לה מקום היתה עושה בשתי מקומות. אבל איכא למידחק שכך קים לחז"ל שבזמנא לאשה אחת לא היתה קפידא בין אם יהיה לה גלוסקה אחת גדולה או שתי גלוסקאות.

עוד איכא להקשות אם פירוש קפידא דהכא הוא קפידא לחלק העיסות לשנים, אם כן מה חידש לן משנה זו. כבר למדנו דין זה מפרק א' משנה ז', ונשים שנתנו לנחתום לעשות להם שאור, אם אין בשל אחת מהן כשיעור, פטורה מן החלה, שפירש רבי יוחנן שהוא משום שעיסה העשויה לחלק פטור. ושם הוא חידוש יותר גדול, שאף שעירבו בכוונה העיסות, לפי שיטת רבי יוחנן, עדיין פטור כיון שיש להם דעת לחלק לבסוף. וכך באמת פירשו הראשונים על משנה זו, שז"ל הר"ש, אפילו הן ממין אחד - ואין מועיל לא נשיכה ולא צירוף סל כיון דמקפידות, ואפי' לשין שני הקבין בבת אחת כיון דסופו ליחלק כדפריש' בפ"ק (משנה ז) גבי נחתום שעשה שאור לחלק, עכ"ל. וכזה כתב הרא"ש בפסקי חלה על משנה זו, פי' אפי' הן ממין א' פטור ואין נשיכה זו וצירוף סל מצרפן כיון דמקפידות אפי' לשו שני קבין כאחד כיון דסופן לחלק בצק פטורות. כדפרישית לעיל גבי נחתום,

עכ"ל. אם כן כנ"ל איכא להקשות מה חידש לן תנא במשנה זו. וצריך לומר שהחידוש מה הסתם דעת של אדם, שסתם דעת שני נשים לחלק וסתם דעת אשה אחת שלא לחלק.

עוד איכא לאוכחי שאין כוונת קפידא שמקפידים לחלק, והוא על פי מה שחילקו האחרונים בין דעת לחלק לעצמו או לחלק לאחרים. והגר"א הוכיח שיש לחלק בהכי, מסוף הירושלמי הנ"ל שמביא המשנה לחלק בין חלה ששם הוא חיבור, לטבול יום שלא הוא חיבור. וגבי טבול יום תנן המכניס חלות על מנת להפריש, ושם לא הוא חיבור, אבל לגבי חלה תנן שלגבי אשה אחת הוא חיבור, אף שהיא דומיא לטבול יום, שכוונתה לחלק. אם כן לגבי אשה אחת מדובר שכוונתה לחלק לעצמה, נמצא שעל כרחק אין כוונת קפידא במשנה זו, קפידא לחלק, שהמשנה אומרת שמן הסתם אין לאשה אחת קפידא, והירושלמי מפרש שכוונתה לחלק. אלא ודאי צריך לפרש כוונת קפידא במשנה זו, קפידא שלא יגעו העיסות זה בזה. ולומר שכוונת רבי יוחנן כשאמר, סתם אשה אחת אינה מקפדת, שתיים מקפידות הן. אשה אחת שהיא מקפדת, עשו אותה כשתי נשים. שתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותם כאשה אחת, שסתם אשה אינה מקפדת לחלק לנשים אחרות, אבל אם מקפדת לחלק לנשים אחרות היא כשני נשים. אין סובל דבריו כלל פירוש זה, שאין שייך על זה לשון קפידא, אלא דעת לחלק או אין דעת לחלק. ורק אם לא היינו אומרים כחילוק של האחרונים, והיינו אומרים שאף לחלק לעצמו הוא חילוק, זה שייך לומר שהכוונה כאן שמקפידות שיהיה שני עיסות, וסתם שנים מקפידים על הכי, וסתם אשה אין מקפדת. אבל אם מדובר שכוונת האשה האחת לחלק, לא שייך עוד לומר קפידא לגבי אם כוונה לחלק לאחרים, וזה פשוט.

אלא כנ"ל לכאורה מוכח שכוונת קפידא הכא הוא קפידא שלא יגעו העיסות זה בזה. ולפי זה ניחא כל הקושיות הנ"ל, שבזה שייך לומר שסתם שנים מקפידים שלא ינשכו עיסתם, אבל אחת אין מקפדת. וחידש לן משנה זה מה שלא דיבר עליו כלל לעיל בפרק א' משנה ז', ששם חידש לן הדין של דעתם לחלק, וכאן חידש לן שיש גם נפקא מיניה אם יש להם קפידא שלא יגעו העיסות זה בזה. ויהיה פירוש המשנה הכי, שני נשים שמקפידים שלא יגעו עיסתם, לא הוא צירוף, ואין חיוב חלה, ואף אם אין דעתם לחלק אחר כך (וההיכא תימצא לזה מבואר בסמוך). ואשה אחת שאין לה קפידה שיעגו זה בזה, אף שדעתה לחלק לעצמה הוא חיבור. אבל האשה האחת מקפדת שלא יגעו, באמת היא כשני נשים, ולא הוא חיבור. וזה לא מחמת שדעתה לחלק אחר כך, כי כבר אמרנו שחילוק לעצמו לא נקרא חילוק, אלא דין נפרד מחמת שמקפדת שלא ינשכו. ושני נשים ברוב המקרים אף בלי שמקפדים שלא יגעו לא היו חייבים מחמת שפשוט שאם מקפידים שלא יגעו פשיטא שדעתם לחלק, והיו פטורים מחמת דעת זה, בלא הקפידא, וכנ"ל כך באמת הוסיפו הראשונים. אבל לכאורה יהיה נפקא מיניה אם נתנו לנחתום לעשות להם עיסות, והוא עירבם שלא על דעת לחלקם, אלא לאפותם לגלוסקא אחת, ורק אחר כך לחלקה ולתת לכל אחת. ובאופן שאין דעת לחלק בצק, דעת האחרונים שלא נחשב חלוקה. אם כן באופן הנ"ל לא הוא פטורים מחמת עיסה העשויה לחלק, אבל אם היו מקפידים שלא יערב עיסתם, היו פטורים מחמת זה.

ואף שלכאורה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בירושלמי על פרק א' משנה ז', אם מערב שלא מדעת מטביל או לא. ורבי יוחנן, דקיי"ל כוותיה כנ"ל סובר שנטביל, אם כן לכאורה לפי רבי יוחנן, אף שעושה שלא מרצון עדיין מצורף לשיעור חלה, אם אין דעתם לחלק. איכא למימר שעד כאן לא פליגי אלא אם עשה שלא מדעת, בזה סבר רבי יוחנן שעדיין מצטרף, אבל אם עשה כנגד דעתם, שהיה להם קפידא שלא יצטרף, בזה רבי יוחנן מודה שאי אפשר לחייבו כנגד דעתו. אי נמי אפשר לפרש שרק במערב הקמח שלא מדעת, שם לא איכפת ליה לרבי יוחנן שנעשה שלא מדעת, אבל אם רק נשכו העיסות בזה מודה שלא נחשב נשיכה חיבור אם הוא שלא מדעת. אבל לפי מהלך השני הזה הוה למשנה ללמד רבותא, שאף שאין מקפידים אם נשכו שלא מדעתם אין חיבור. אלא משמע שאף לגבי שני עיסות אם נעשה שלא

מדעת הוי חיבור, ורק משום שמקפידים שלא ינשכו לא הוי חיבור. אם כן צריך לומר שרבי יוחנן יחלק בין שלא מדעת לבין קפידא.

ואם כל זה נכון נמצא שמלמדת אותנו המשנה דין זה לגבי שני עיסות שנשכו, אם כן איכא לספוקי אם דין זה של קפידא אמור אף לגבי עיסה, דהיינו אם עירב נחתום קמחם והיו מקפידים שלא יערבם, האם רבי יוחנן מודה לר"ל בענין זה שלא הוי צירוף, או דוקא לגבי שני עיסות מודה. ומן הסברא היה נראה שאין לחלק בהכי, שאם מודה רבי יוחנן שאין לעשות שיעור כנגד רצונם, אף לגבי עיסה היה מודה בהכי. גם צריך לפרש לפי מהלך זו, שזה שכתוב הר"ש והרא"ש כנ"ל על רישא של המשנה, ואין מועיל לא נשיכה ולא צירוף סל כיון דמקפידות, ואפי' לשין שני הקבין בבת אחת כיון דסופו ליחלק, אף שהם מערבים שני עניינים. שהמשנה מלמדת פטור של קפידא, וכנ"ל אף בענין שאין סופו לחלק, צריך לומר שכוונתם שכך הדין ברוב הפעמים שאם מקפידים ודאי סופם לחלק, ואם כן בלאו היתר של הקפדה פטורים מחמת ההיתר של עשוי לחלק.

הראשונים

הרמב"ם הלכות בכורים פרק ז' הלכות א – ב

א שתי עיסות שיש בשתייהן שיעור החייב בחלה ואין באחת מהן כשיעור ונגעו זו בזו ונשכו זו את זו אם היו של שנים אפילו הן ממין אחד פטורין מן החלה, שסתם שנים מקפידין, ואם ידוע שאינן מקפידין על עירוב העיסות הרי אלו מצטרפות.

ב היו שתייהן של איש אחד אם היו ממין אחד מצטרפין וחייבות בחלה ואם משני מינין היו אין מצטרפין, שסתם אחד אינו מקפיד, ואם היה מקפיד שלא תגע עיסה זו בזו ולא תתערב עמה אפי' היו ממין אחד אין מצטרפות.

ומיד לפני זה בפרק ו' הלכות י"ט וכ', פסק הדין של עיסה העשויה לחלק.

ולכאורה לשון הרמב"ם גם כן מדויק כפירוש הנ"ל, שבהלכה ב' כתב, ואם היה מקפיד שלא תגע עיסה זו בזו, ולא תתערב עמה, ודוחק גדול לומר, שעיקר החילוק שמחמת זה, לבסוף יחלק העיסה לשנים. וכנ"ל לפי מהלך האחרונים שלגבי אחד אין פטור חילוק אמור, אם כן מוכח ומדויק לשון הרמב"ם שהקפידה שלא תגע עיסה זו בזו, ונמצא שכנ"ל יש דין חדש שאם יש קפידא שלא יגע לא נעשה שיעור נגד רצונו, אף שאם נעשה שיעור שלא מדעתו, נעשה שיעור, ועל כרחך לחלק בין דעת מתנגדת, לבלי שנטל רשות, ונעשה שלא מדעתו.

ועוד יצא לפי מהלך האחרונים לחלק בין מחלק לשנים למחלק לעצמו, זה שפסק הרמב"ם בהלכה א', שאם ידוע שאין השנים מקפידים, הרי אלו מצטרפות, והוא מר' יוחנן בירושלמי הנ"ל, שתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותם כאשה אחת. באמת אין דין צירוף זה דומה לדין צירוף של אדם אחד, שמן הסתם אינו מקפיד. ששנים שאין מקפידים שלא תגע עיסתם, עדיין אינו מצטרף, אם כוונתם לחלקו כשהוא בצק. מה שאין כן יחיד הכל תלוי בקפידה שלא יגע, שאם אינו מקפיד מצטרף, אף שסופו לחלק לעצמו. וכך כתב הגר"א הנ"ל, ז"ל, ויצא לנו דאף שבס"א, השווה ב' נשים שאין מקפידות, לאשה אחת, ל"ד לגמרי. דבאשה א', אף על פי שדעתה לחלק, אבל בשתי נשים דוקא שאין דעתן לחלק, וכמ"ש בר"ש ורא"ש וסה"ת וש"פ, עכ"ל. וכנ"ל ביארתי שאף על פי כן כתב הרמב"ם הדין של שנים שאין מקפידים, שיש בזה נפקא מיניה היכא שאחר לש' בשבילם שלא על דעת לחלק, אלא אפה אותם ביחיד, אפילו הכי מן הסתם מקפידים ואין מצטרף משום זה, אבל אם אינם מקפידים שלא יגעו, אז נצטרף.

הפוסקים

שולחן ערוך יורה דעה סימן שכ"ו סעיף א'

שתי עיסות שיש בשתייהן שיעור החייב בחלה, ואין באחת מהן כשיעור, ונגעו זו בזו ונשכו זו את זו, אם היו של שנים, אפילו הם ממין אחד, פטורים מן החלה, שסתם שנים מקפידים. ואם ידוע שאינם מקפידים על עירוב העיסות, הרי אלו מצטרפות. (ותלמידים הלומדים לפני רב, סתמא אינם מקפידים) (מרדכי פרק כל הבשר), היו שניהם של איש אחד, אם היו ממין אחד כפי מה שנתבאר בסימן שכ"ד, מצטרפין וחייבים בחלה. ואם משני מינים היו, אין מצטרפין, שסתם אחד אינו מקפיד. ואם היה מקפיד שלא תגע עיסה זו בזו ולא תתערב, אפי' היו מין אחד אין מצטרפות. ואם האחת פת קיבר והאחת פת נאה, אפילו הן של אדם אחד, מסתמא מקפיד ואינו מצטרף. הגה וכו' סתם עיסות שיש בלחם כרכוס ובקניית חין זה.

השולחן ערוך הביא הדין וכלשון הרמב"ם, וכבר נתבאר כוונתו לעיל, ומה שביארו בו הראשונים והפוסקים. אבל לכאורה יש לתמוה איך לא הביאו הפוסקים סיפא של הירושלמי, שמפרש היכא אמור מן הסתם יחיד אינו מקפיד, אף שיש לנו הוכחה שהוא מקפיד, מדעשה העיסות לשני גלוסקאות. ומפרש הירושלמי מר' יונה, אמר ר' יונה בשאין לה מקום ללוש, ועל זה דייק הירושלמי, שאם כן דוקא אמור היכא שאין לה מקום ללוש, אבל היה לה מקום ללוש, ואף על פי כן עשתה שני גלוסקאות, זה מראה לן שהיא מקפדת. ונמצא שברוב המקרים, אין לנו חילוק זה שמביאים הפוסקים להלכה לחלק בין שני נשים ואשה אחת, ואיך הביאו הפוסקים דין זה סתם, וצ"ע. מכל מקום לכאורה הוא מפורש בירושלמי הכי, והביאו הרא"ש והר"ש שם ושם, אם כן לכאורה כך צריך לפרש גם הדין של השולחן ערוך כאן. ובכלל, דין זה הוא תלוי בסתם דעת בני אדם, אם כן אפשר לומר שהוא תלוי בכל עת ומקום, ולכן נקט המשנה על פי הביאור בירושלמי, הדין של שנים ואחת, ומה שסתם דעתם, ללמוד ממנה כל אחד לפי זמנו ומקומו, ואפשר משום הכי למדו הרמב"ם ושו"ע סתם, שנלמוד יסוד הדבר, וכל חכם בזמנו ילמוד מזה הדין במקומו.